

Natuurbalans '99: het bosbeleid gewogen

Op 14 september is de jaarlijkse Natuurbalans gepresenteerd. De Natuurbalans beschrijft de toestand van natuur, bos en landschap van de voortgang van het overheidsbeleid. Dit artikel gaat in op de belangrijkste punten uit de evaluatie van het bosbeleid en de toestand van het Nederlandse bos, aangevuld met extra achtergrondinformatie.

Het Nederlandse bos wordt natuurlijker

Eén van de belangrijkste conclusies uit de Natuurbalans is dat het Nederlandse bos natuurlijker wordt. Dat valt onder andere af te leiden uit een verandering van de boomsoortensamenstelling en een toename van de hoeveelheid dikke bomen en dood hout. In de diameterklasse van 5 – 20 cm neemt het aandeel uitheemse soorten af ten gunste van de inheemse loofhoutsoorten en in de bossen met overwegend naaldhout komt steeds meer loofhout. Tien jaar geleden was 23% van de oppervlakte door naaldbomen gedomineerd bos gemengd, nu is dat gestegen tot 27%. Dat komt vooral door een toename van het aandeel berk. Uit metingen in loofbossen op de hogere zandgronden blijkt dat enkele hollenbroeders (zwarte specht, grote bonte specht en boomklever) profiteren van de grotere stamdiameters en de toegenomen hoeveelheid dood hout in het bos.

Dat het bos natuurlijker wordt, blijkt ook uit de toename van geïntegreerd bosbeheer; een beheervorm waarin meer aandacht is voor natuurlijke processen in bossen en waarbinnen houtproductie, natuur en recreatie in onderlinge afstemming optimaal tot hun recht kunnen komen. De 'grote' bosprovincies Gelderland, Drenthe, Noord Brabant, Overijssel en Limburg (samen ongeveer 79 % van het Nederlandse bosareaal) stimuleren de toepassing van geïntegreerd bosbeheer.

Gezondheid van het bos

Het 'meetnet bosvitaliteit' meet de gezondheid van het Nederlandse bos aan de hand van blad- (naald-)verkleuring en bladverlies. De afgelopen tien jaar vertoonden grove den, zomereik en beuk wel schommelingen in vitaliteit, maar deze zijn van dien aard dat bosinstandhouding met deze soorten tot op heden mogelijk blijft.

Zorgelijker is de toestand voor japanse lariks, douglas en corsicaanse den, omdat de gezondheid van deze bomen in de periode 1984-1998 achteruit is gegaan.

De voedingsstoffenhuishouding in de Nederlandse bossen is nog niet in balans (zie ook Natuurverkenning '97). Dit heeft effecten op de vorsttolerantie van bomen en op de gevoeligheid voor droogte en insectenaantastingen. Binnen het meetnet bosvitaliteit zijn nog geen gegevens beschikbaar over het verdwijnen van karakteristieke plantensoorten en de mogelijke verande-

ring van natuurwaarden in bossen.

Bosuitbreiding

De rijksoverheid wil meer bos, zowel om meer mogelijkheden te scheppen voor natuur en recreatie, als om de houtproductie te verhogen. Bovendien levert bosaanleg in stedelijke gebieden een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid en versterkt het in het landelijk gebied de landschappelijke kwaliteiten en de realisatie van de ecologische hoofdstructuur. In totaal moet tussen 1994 en 2020 75000 ha nieuw bos worden aangelegd: 9800 ha bij stadsgewesten en 54000 ha in het landelijk gebied (plus nog 11.200 ha, te realiseren door andere organisaties buiten de rijksoverheid).

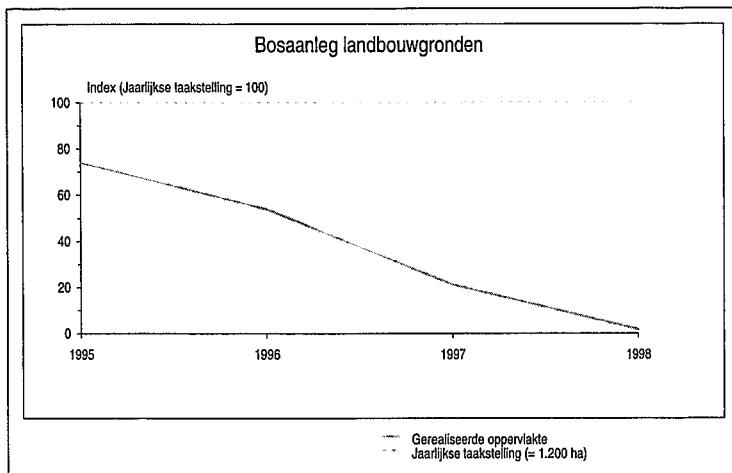
Ondanks financiële stimulansen is het niet gelukt om de voor de afgelopen jaren geplande hectares te realiseren, noch bij de stadsgewesten, noch op landbouwgrond.

De Regeling Stimulering Bosuitbreiding op Landbouwgronden

Jong, aangeplant bos. (Bron: LNV)

¹ Martijn van Wijk en Henk van Blitterswijk zijn werkzaam bij Alterra. Alterra is de fusie van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) en het Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC-DLO) en een klein deel van het Instituut voor Agrobiologisch en Bodemvruchtbaarheidsonderzoek (AB-DLO).

Figuur 1. Bosaanleg op landbouwgronden in de periode 1995 - 1998 (Bron: Laser)

(SBL) is in het leven geroepen ter stimulering van bosaanleg in het landelijk gebied. In het stedelijk gebied buiten de Randstad dient bosaanleg plaats te vinden door middel van publiek-private samenwerking (PPS constructies) en in de Randstad dient dit te gebeuren door de aanleg van een zestal zogenoemde Strategische Groen-Projecten (SGP's). In bovenstaande tabel vindt u de jaarlijkse realisatie van bosaanleg op landbouwgronden van 1995 tot 1998 waarbij gebruik is gemaakt van de SBL regeling.

In de periode 1995-1998 is in totaal 1.812 ha bos aangelegd op landbouwgronden oftewel 38% van de taakstelling over die periode.

Over bosaanleg binnen SGP's zijn nog geen cijfers beschikbaar, omdat de SGP's nog in de planvormingsfase verkeren. Voor het stedelijk gebied buiten de Randstad had het Rijk 15000 gulden beschikbaar per hectare voor bosaanleg. De voortgang van deze bosaanleg bij stadsgewesten verloopt moeizaam. Tussen 1996 en 1998 is 212 ha bos aangelegd met PPS constructies, tegen een taakstelling van 600 ha voor die periode. Begin 1999 is er wel veel bosaan-

leg bij stadsgewesten in voorbereiding, namelijk 590 tot 690 ha, maar het is niet duidelijk of dit met PPS constructies tot stand zal komen of anderszins.

Naast de hoge grondprijzen in bepaalde delen van Nederland is de verlate invoering van het Programma Beheer een van de oorzaken voor het niet realiseren van de taakstelling voor bosaanleg. De subsidies voor bosaanleg binnen dit nieuwe stelsel zullen beter worden afgestemd op de lokale grondprijzen waardoor er wellicht betere mogelijkheden voor bosaanleg gaan ontstaan dan er nu zijn. Veel geïnteresseerden voor bosaanleg kijken nog even de kat uit de (nog te planten) boom.

Houtproductie

De houtoogst, volgens de HOSP cijfers, is afgelopen jaar toegenomen tot 1.455.000 kubieke meter (rondhout met schors). De taakstelling van 1,5 miljoen kuub in 2000 komt daarmee binnen bereik.

In de periode '84-'85 was de houtvoorraad van een 'gemiddelde' hectare bos 156 m³; in de periode '93-'97 was dat gestegen tot 186 m³ per ha. Er wordt dus (beduidend) minder geoogst dan

de bijgroei. Zonder de duurzaamheid van het bos in gevaar te brengen, zou er meer geoogst kunnen worden.

Een toename van de houtoogst brengt de taakstelling met betrekking tot de zelfvoorzieningsgraad van hout dichterbij. De taakstelling is om in 2010 17% van de Nederlandse houtbehoefte zelf te produceren. Momenteel ligt deze op 7%. Een toename van de houtoogst is dus goed voor de zelfvoorzieningsgraad, maar hoeveel hout kan Nederland zelf produceren? Een rekenvoorbeeld:

Nederland gebruikt nu per jaar zo'n 15 miljoen kuub hout. Een zelfvoorziening van 17% betekent dat 2.550.000 m³ hout uit eigen bossen dient te worden geoogst. Bij een gelijkblijvend gebruik van hout en bij een gelijkblijvend bosareaal (zo'n 340.000 ha) houdt dat in dat er uit elke hectare bos (inclusief natuurbos, bosreservaten enz.) 7,5 m³ hout geoogst moet worden (ter illustratie: Staatsbosbeheer oogstte in 1997 gemiddeld 3 m³ per ha in haar bosterreinen (jaarverslag SBB 1997)).

Recreatie

Het rijksbeleid is gericht op een verdergaande openstelling van het bos om beter te kunnen voldoen aan de behoefte aan recreatie in bos en natuur. De geformuleerde taakstelling dat 80% van het bos is opengesteld voor recreatie is gerealiseerd. Particuliere boscijgenaren, gemeenten, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hebben allen gemiddeld meer dan 80% van hun bossen opengesteld.

Bedrijfsresultaten

De overheid verwacht dat een positief bedrijfsresultaat bij parti-

Hout met EKO-keurmerk (foto M.N. van Wijk)

culiere bosbedrijven bijdraagt aan een betere functievervulling van bossen, omdat dit een basis vormt voor een duurzaam bosbeheer. Eén van de doelen uit het bosbeleidsplan is dat in 2003 tenminste 80% van de particuliere bosbedrijven groter dan 50 ha een positief bedrijfsresultaat moet realiseren. Het financieel resultaat van de particuliere bosbedrijven is in 1997 echter verder verslechterd. Meer dan de helft van de particuliere bosbouwsector lijdt verlies.

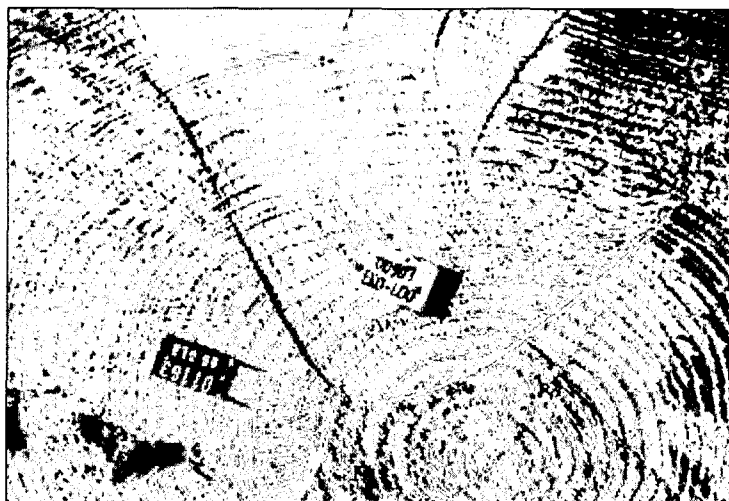
Het gemiddelde bedrijfsresultaat van de particuliere bosbedrijven met meer dan 50 ha bos kwam in 1997 op 42 gulden negatief. In 1995 en 1996 toonden deze bedrijven nog een licht positief resultaat. De teruggang van het bedrijfsresultaat is vooral het gevolg van de gestegen kosten van loonwerk en gedaalde subsidies.

De houtproductiefunctie van bosbedrijven met meer dan 50 ha leverde een positief saldo op.

Vooraf voor de functies natuur en recreatie worden hoge kosten gemaakt, waar relatief weinig inkomsten tegenover staan. De nieuwe financieringsstructuur van het Programma Beheer biedt aanknopingspunten om baten en kosten van natuur en recreatie beter in balans te brengen.

Duurzaam bosbeheer

Vanuit een internationale verantwoordelijkheid voor duurzame houtproductie wilde de rijksoverheid al in 1995 een verbod op de import van niet-duurzaam geproduceerd tropisch hout. Deze datum voor het invoeren van een importverbod werd verschoven naar 2000. Inmiddels is dit beleid omgebogen naar een stimuleringsbeleid voor duurzaam geproduceerd hout uit alle bossen

(dus niet alleen voor tropische bossen).

Keurmerken, zoals het FSC keurmerk laten de consument zien welk hout afkomstig is uit duurzaam beheerde bossen en dat het hout is geproduceerd met voldoende aandacht voor mens en milieu. De belangstelling voor en ook het aanbod van hout met een keurmerk neemt toe. In 1996 kwam 2000 kuub gecertificeerd hout op de markt, in 1998 was dat al bijna 159.000 m³. Het overgrote deel hiervan komt overigens uit Nederlandse bossen.

Op de binnenlandse markt zijn het vooral Staatsbosbeheer en enkele gemeenten die gecertificeerd hout leveren.

Op het totaal van de houtconsumptie is het aandeel gecertificeerd hout echter nog klein, namelijk 1%.

Milieu

In 1998 stond CO₂ vastlegging door bossen volop in de belangstelling. De Stichting FACE (Forests Absorbing Carbon dioxide Emission) wil door de aanplant van nieuwe bossen wereldwijd zo snel mogelijk CO₂ vastleggen. FACE wil voor het jaar 2010 bijdragen aan de aanleg van 5000 ha bos in Nederland door een fi-

nanciële bijdrage bovenop bestaande regelingen te geven. Tussen 1992 en 1998 is hiervan 940 ha gerealiseerd.

Een nieuwe ontwikkeling vormen de CO₂ certificaten. Na de klimaatconferentie in Kyoto hebben alle landen een CO₂-taakstelling gekregen. Bedrijven komen in toenemende mate onder druk om hun CO₂ uitstoot te reduceren ofwel te compenseren door vastlegging elders. CO₂-rechten zijn daarmee in wezen vermarktbaar geworden. Eigenaren van nieuwe bossen hebben met de vastlegging van CO₂ een nieuw product. Volgens planning moet het systeem eind dit jaar operationeel zijn.

Nieuw beleid

Het in 2000 in te voeren Programma Beheer lijkt meer maatwerk te gaan leveren wat betreft het nastreven van natuur- en recreatiedoelen in bossen dan de huidige regeling Functiebeloning Bossen en Natuurterreinen. Daar waar nu één vergoeding bestaat voor alle typen bos (en een voor waardevolle bosgemeenschappen) zal de nieuwe regeling meer gedifferentieerd zijn. Vooruitlopend op invoering van het Programma Beheer zijn twee regelingen open-

---

gesteld; de Tijdelijke Regeling Particulier Natuurbeheer (TRPN) en de Tijdelijke Regeling Agrarisch Natuurbeheer (TRAN). De TRPN is bedoeld voor gebieden met hoofdfunctie natuur. De TRAN voor gebieden die een blijvende hoofdfunctie agrarisch gebied houden.

In 1998 betrof het beschikbare budget voor de TRPN 18.3 miljoen gulden. In totaal zijn 36 aanvragen gedaan waarvan er 9 konden worden gehonoreerd. Acht van de negen aanvragen betroffen het beheer van bestaande natuur. Een aanvraag betrof de aanleg van nieuwe natuur. 90% van de gehonoreerde doelpakketten betroffen doelpakketten voor bossen.

In 1999 is de TRPN alleen opengesteld voor de omzetting van landbouwgrond naar natuur-

grond en voor de omvorming van bestaande natuur naar andere typen natuur. Er kan geen bijdrage worden verkregen voor instandhouding van bestaande natuur. Medio 1999 was het beschikbare budget voor dit jaar van 29.3 miljoen nog niet uitgeput.

Slot

De Natuurbalans '99 brengt een belangrijke positieve boodschap: de natuurwaarden in bossen nemen toe als gevolg van een meer natuurlijk beheer en het ouder worden van de bossen. Beheerders van bossen lijken daarmee goed in te spelen op de wensen die de maatschappij aan het bos stelt.

De kosten echter voor het realiseren van meer natuur en recreatie in bossen nemen toe, terwijl daar nog (vrijwel) geen extra inkomsten tegenover staan. Bij particuliere

boseigenaren zien we, mede als gevolg hiervan, de bedrijfsresultaten verder verslechteren.

De Natuurbalans meldt dus zeker successen in de uitvoering van het bosbeleid maar om die successen ook op langere termijn vast te kunnen houden moet de sector niet alleen in ecologisch opzicht maar ook in economisch opzicht gezonder worden. Een mooie uitdaging voor bosbouw én samenleving.

Literatuur

- RIVM en DLO, 1999. Natuurbalans 99. Uitg. Samsom H.D. Tjeenk Willink bv, Alphen aan de Rijn.
- Hinssen, P en H.J. Oosterveld, 1999. Natuurbalans 98. Nederlands Bosbouw Tijdschrift, 70-6, p.258-259
- RIVM, IKC-N en IBN-DLO, 1997. Natuurverkenning 97. Uitg. Samsom H.D. Tjeenk Willink bv, Alphen aan de Rijn.